

نگاهی گذرا به تغییرات آموزش فنی و حرفه‌ای در نظام جدید آموزش متوسطه

در آغاز جلسه، دکتر نویدی مدیر گروه پژوهشی آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، یافته‌های ارزیابی مقدماتی از بسته‌های آموزشی پایه دهم (تجربه‌های زیسته مجریان بسته‌های آموزشی جدید) را به شرح زیر بیان کرد:

۱. دو ساعت زمان در هفته برای یادگیری مفاهیم جدید در ریاضی کافی نیست، زمان کافی برای امتحان گرفتن وجود ندارد. وقتی امتحانات پودمانی شود، مشکل وقت برگزاری امتحان هم بیشتر دیده می‌شود.

۲. هیچ تفکر علمی پشت این تغییرات نبوده است. کتاب «دانش فنی» رشته برق اشکالاتی داشته و اعتراضات متعددی را برانگیخته است. کتاب «مبانی

به همت «گروه پژوهشی فنی و حرفه‌ای» پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، مطالعه‌ای مقدماتی برای ارزیابی «بسته‌های آموزشی پایه دهم نظام جدید آموزش متوسطه» انجام شد و نتیجه آن در نشست علمی - تخصصی به بحث گذاشته شد. این نشست با حضور آقایان مهندس علی زرافشان، دکتر مسعود شکوهی، مدیرکل مشاوره و هدایت تحصیلی وزارت آموزش و پرورش، دکتر محسن حسینی‌مقدم، مدیرکل آموزش فنی و حرفه‌ای وزارت آموزش و پرورش، مهندس احمدرضا دوراندیش، مدیرکل دفتر تألیف کتب فنی و حرفه‌ای و کار دانش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دکتر احد نویدی، مدیر گروه پژوهشی فنی و حرفه‌ای پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، دکتر سیدمحمدحسین حسینی، کارشناس پژوهشی گروه فنی و حرفه‌ای پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش و جمعی از کارشناسان دفترهای حوزه ستادی و نیز جمعی از هنرآموزان و مدیران هنرستان‌های شاخه فنی و حرفه‌ای آموزش و پرورش شهر تهران و آموزش و پرورش شهرستان‌های استان تهران برگزار شد. در ادامه خلاصه گزارش را می‌خوانیم:

در هدایت تحصیلی دانش آموزان، عوامل بیرونی از عوامل درونی تأثیر گذار ترند

آموزش و پرورش باید اسناد تحولی حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری را اجرا کند

«تاکنون حدود ۳۰ درصد از دانش آموزان پایه دهم در شاخه فنی و حرفه‌ای و کار دانش ثبت نام کرده‌اند. رشته ریاضی با کمترین اقبال دانش آموزان مواجه است. هدایت تحصیلی به عواملی مانند سیاست‌های توسعه‌ای و جو حاکم بر جامعه بستگی دارد. مطالعات نشان می‌دهند که عامل اصلی انتخاب رشته دانش آموزان، اولیا و جو حاکم بر جامعه است. وی با اشاره به هدایت تحصیلی دانش آموزان اظهار داشت: «در دستورالعمل این موضوع گفته شده است که انتخاب رشته دانش آموزان باید آزادانه و آگاهانه باشد. البته تا پایان برنامه ششم توسعه، شاخه فنی و حرفه‌ای و کار دانش باید به میزان ۵۰ درصد دانش آموزان را پوشش دهد. مشکل این است که ما با ۵۶۰ هزار داوطلب رشته علوم تجربی روبه‌رو هستیم».

ایشان در خصوص عوامل دخیل در فرایند هدایت تحصیلی خاطر نشان کرد: «هدایت تحصیلی به سیاست‌های توسعه‌ای کشور، تکالیف اسناد بالادستی، جو حاکم بر جامعه و نظر اولیا در انتخاب رشته تحصیلی فرزندانشان بستگی دارد. باید ببینیم چطور می‌توانیم بین این عوامل توازن ایجاد کنیم. برخی از مطالعات نشان می‌دهند که عامل اصلی انتخاب رشته دانش آموزان اولیا هستند و در برخی رشته‌ها جو حاکم بر جامعه روی آن تأثیر دارد. در نتیجه، در هدایت تحصیلی دانش آموزان، عوامل بیرونی از عوامل درونی تأثیر گذار ترند. تمایل دانش آموزان به رشته‌های خاص از جو حاکم بر جامعه متأثر می‌شود. برای مثال، در گذشته دانش آموزان مدرسه‌های استعدادهای درخشان به تحصیل در رشته ریاضی علاقه داشتند. امروز این علاقه به رشته تجربی تغییر یافته‌است و از ۶۰ دانش آموز ورودی این مدرسه‌ها، ۵۴ دانش آموز می‌خواهند در رشته علوم تجربی تحصیل کنند. در حالی که از ۵۶۰ هزار داوطلب کنکور، فقط ۱۵ هزار داوطلب در رشته‌های پزشکی، داروسازی و دندان پزشکی قبول می‌شوند.

مهندس احمد رضا دوراندیش، مدیرکل دفتر تألیف کتب فنی و حرفه‌ای و کار دانش گفت: «آموزش و پرورش باید اسناد تحولی حوزه تربیت و یادگیری کار و فناوری را اجرا کند. در برنامه درسی ملی مصوب شورای عالی آموزش و پرورش به تحولات برنامه‌های درسی اشاره شده است. قلمرو تربیت و یادگیری کار و فناوری از دوره ابتدایی شروع می‌شود و تا پایان دوره متوسطه دوم ادامه دارد. قرار است که دانش آموزان در

دانش فنی» بیش از ۲۰۰۰ غلط نگارشی و املائی دارد. در کتاب «برق» پایه دهم وزن تئوری سنگین است. مطالب کتاب پیشین کامل تر از کتاب جدید است.

۳. دفتر تألیف نظری تا تغییری در کتاب‌ها ایجاد می‌کند، فایل الکترونیکی کتاب را در سایت قرار می‌دهد و منتظر نقد از سوی معلمان است. اما دفتر تألیف فنی و حرفه‌ای از قرار دادن تغییرات در سایت ابا دارد.

۴. تدوین بسته‌ها در سال تحصیلی ۱۳۹۵-۶ بسیار شتاب زده و پر از خطا بود. در وضعیت فعلی تغییر آموزش فنی و حرفه‌ای، زیر سیستم‌های تألیف، اجرا، ارزشیابی و غیره با یکدیگر هماهنگی ندارند. مدارس و ادارات ارزشیابی مبتنی بر شایستگی را جدی نگرفته‌اند و هنرآموزان هم با نظام جدید ارزشیابی آشنا نیستند.

۵. نرم افزارهای مبانی رایانه در اختیار ما نیست. کتاب برنامه‌ریزی «سی شارپ» بسیار نامناسب و پر از ایراد است. من به عنوان مربی متوجه مطالب آن نمی‌شوم. اگر کسی یک جلسه در کلاس درس حاضر نباشد، کل جریان آموزش را از دست می‌دهد. اکثر هنرآموزان به خصوص در شهرستان‌ها آشنایی لازم را با موضوع درس ندارند. احتمال ورود مؤسسات آموزشی به تألیف کتاب‌های کمک آموزشی بسیار زیاد است. در درس نصب و راه اندازی رایانه پایه دهم، در بخش نرم افزار «swish»، مطالب و تعاریف بسیار گنگ بیان شده و بعضی از مراحل نیز اشتباه نوشته شده‌اند.

۶. در تدوین بسته‌ها به آمادگی و سطح دانش آموز توجه نشده است. در اولین سال ورود به رشته حسابداری، دانش آموز با مطالب سنگینی که قبلاً در پایه سوم تدریس می‌شد، مواجه می‌شود. آموزش حسابداری توأم با نرم افزار در کارگاه‌های اختصاصی حسابداری ممکن است، ولی هنرستان‌ها به چنین کارگاه‌هایی مجهز نشده‌اند. در چیدمان دروس رشته حسابداری برای ارائه در پایه‌های دهم تا دوازدهم، سلسله‌مراتب آموزش مفاهیم و مهارت‌ها رعایت نشده است. ما نیاز شدیدی به کلاس ضمن خدمت داشتیم و ضمن خدمت مجازی ترتیب دادند که حالت فرمالیته داشت.

بعد از مطرح شدن «تجربه‌های زیسته مجریان بسته‌های آموزشی پایه دهم»، اعضای نشست نظرات خود را بیان کردند. آقای مهندس زرافشان، معاون وقت آموزش متوسطه وزارت آموزش و پرورش گفت:

شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش هستند و پیش‌بینی می‌کنیم این میزان به نزدیک ۴۰ درصد برسد. تلاش کرده‌ایم، این عقیده را که از گذشته وجود دارد و طبق آن دانش‌آموزان بی‌استعداد به هنرستان‌ها می‌روند، تغییر دهیم.»

مدیرکل امور تربیتی و مشاوره وزارت آموزش و پرورش یادآور شد: «این نگرانی وجود دارد که دانش‌آموزانی که حدنصاب هیچ رشته‌ای را نیاورده‌اند، به شاخه فنی و حرفه‌ای و کاردانش هدایت شوند. این می‌تواند آسیب جدی به دنبال داشته باشد. به نظر می‌رسد که انتقال انتخاب رشته به پایان پایه دهم بخشی از مشکل هدایت تحصیلی را برطرف کند.»

در تکمیل سخنان دکتر شکوهی، محمد مصطفوی، معاون برنامه‌ریزی اداره کل امور تربیتی و مشاور وزارت آموزش و پرورش نیز اظهار داشت: «بین ۲۴ تا ۴۲ درصد انتخاب رشته در دنیا برعهده اولیاست. حال این پرسش مطرح است که: چقدر اولیای دانش‌آموزان در کشور از توانایی، رغبت و دانش دانش‌آموزان آگاهی دارند؟»

وی با بیان اینکه اولیای دانش‌آموزان به نیاز شغلی کشور نگاه می‌کنند و آینده‌نگری در این خصوص وجود ندارد، تصریح کرد: «البته ما نیز مقصر هستیم، چون آموزش فنی و حرفه‌ای و کاردانش را مختص دانش‌آموزان ضعیف قلمداد کرده‌ایم. مشکل دیگر ما کتاب‌های درسی است. شایستگی شغلی و تحصیلی باید در کتاب درسی وجود داشته باشد. متأسفانه کتاب‌ها با نیازهای دانش‌آموزان متناسب نیستند. در دوره ابتدایی و دوره متوسطه دوم به اندازه کافی مشاور نداریم و نمی‌توانیم دانش‌آموز را به شایستگی‌های لازم برسانیم. برای فرایند هدایت تحصیلی برنامه‌های ۱۰ ساله داریم که سه سال از زمان آن گذشته است. سال گذشته دانش‌آموز را با خودش سنجیدیم و امسال نیز اطلاعات خوبی دریافت کرده‌ایم، اما برای نمونه این پرسش نیز مطرح است که: چرا از ۹۸۰ هزار دانش‌آموز پایه نهمی، ۵۷۰ هزار نفر روی برگه امتحان از درس ریاضی نمره زیر ۱۴ می‌گیرند؟!»

دکتر حسینی‌مقدم، مدیرکل دفتر آموزش‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش وزارت آموزش و پرورش، با بیان اینکه امسال برای تجهیز هنرستان‌ها ۵۴ میلیارد تومان در نظر گرفته شده است، گفت: «برای به‌روزرسانی هنرستان‌های کشور به هزار میلیارد تومان بودجه نیاز

دوره اول ابتدایی با فرهنگ کار و تلاش، در دوره دوم ابتدایی با دست‌ورزی و مقدمات کارآفرینی، و در دوره اول متوسطه با کارآفرینی، هدایت تحصیلی آشنا شوند و استعدادها و علاقه‌های خود را بشناسند. در دوره دوم متوسطه هم که شامل شاخه‌های فنی و حرفه‌ای و کاردانش است، تربیت و یادگیری کار در این دو شاخه صورت می‌گیرد.»

ایشان در مورد نحوه تدوین استاندارد آموزش مبتنی بر شایستگی توضیح داد: «ابتدا نیازسنجی صورت گرفت و حرف و مشاغل مشخص شدند. به این منظور از کارشناسان برنامه‌ریزی آموزش و برنامه‌ریزی درسی به‌عنوان تحلیل‌گر و مدیر تحلیل استفاده شد و نظر تخصصی دنیای کار هم مدنظر قرار گرفت. در مرحله بعد استاندارد شایستگی و ارزشیابی حرفه مبتنی بر آن مدنظر قرار گرفت. پس از آن استاندارد عملکرد و استاندارد ارزشیابی تهیه شد و مجموعه‌ای از این مؤلفه‌ها که بحث آموزش مبتنی بر شایستگی بر آن اساس بوده است، در دفتر تألیف طراحی شد.»

دوراندیش به دشواری‌های به‌کارگیری روش‌های نوین آموزشی اشاره کرد و گفت: «باید چرخش‌هایی صورت می‌گرفت. سعی داشتیم دانش‌آموزان به‌صورت فعال در امر آموزش درگیر شوند که به این منظور لازم بود اهداف نیز چرخش اساسی داشته باشند تا براساس آن اهداف، محتوا نیز تغییر یابد. چرخش‌های دیگری نیز مدنظر بود تا دانش‌آموز صرفاً از کتاب درس استفاده نکند، بلکه از اجزای بسته آموزشی بهره‌مند شود و تا جایی که امکان داشت، اجزای بسته آموزشی تهیه و تکمیل شد. با این چرخش می‌خواستیم که صرفاً به شایستگی‌های فنی بسنده نشود و به شایستگی‌های غیرفنی هم توجه شود (مثلاً مسئولیت‌پذیری، مدیریت منابع و...) و در ارزشیابی هم به این موارد توجه شود. البته برای رسیدن به نتیجه نهایی باید تلاش بیشتری صورت گیرد. سؤالاتی که آقای دکتر نویدی فرمودند، دغدغه‌های ما هم هستند. در تهیه اجزای بسته آموزشی هم به این دغدغه‌ها توجه شده و این موضوع مورد توجه کارشناسان دفتر تألیف کتب فنی و حرفه‌ای است.»

دکتر مسعود شکوهی، مدیرکل امور تربیتی و مشاور وزارت آموزش و پرورش، سخنران بعدی بود. وی گفت: «امسال (۹۷-۱۳۹۶)، بر اساس ثبت‌نام‌هایی که شده است، حدود ۳۰ درصد در

داریم، در حالی که در سال گذشته ۳۴ میلیارد تومان و امسال نیز ۵۴ میلیارد تومان اعتبار برای تجهیز هنرستان‌ها در نظر گرفته شده است. در بودجه سال جاری مبلغ ۲۰۰ میلیارد تومان تسهیلات بانکی به هنرستان‌های کشور اعطا می‌شود. برای سال ۱۳۹۸ که هنرستان‌ها سه ساله می‌شوند، از نظر نیروی انسانی و فضا با مشکلات جدی مواجه خواهیم بود. سال گذشته در پایه دهم ۳۴ درصد دانش‌آموزان در فنی‌وحرفه‌ای و کاردانش تحصیل می‌کردند که این میزان باید در سال تحصیلی جدید به ۳۸ درصد برسد. اگر بخواهیم به میزان پوشش ۵۰ درصدی پیش‌بینی شده در برنامه ششم توسعه برسیم، باید نیروی انسانی، فضا و امکانات فراهم شود.»

در ادامه نشست، دکتر محمدحسین حسینی، به ارائه گزارشی از ارزیابی اجمالی اجرای بسته‌های آموزشی جدید پایه دهم فنی‌وحرفه‌ای پرداخت. در بخش اول این گزارش یافته‌های حاصل از یک بررسی اولیه فرایند اجرای بسته‌های آموزشی جدیدالتألیف پایه دهم ارائه شد. طبق این گزارش، بسته‌های آموزشی جدیدالتألیف پایه دهم فنی‌وحرفه‌ای از نظر هنرآموزان کاستی‌های متعددی دارد. همچنین، وجود اشکالات متعدد در کتاب درسی، غلبه بعد نظری بر بعد عملی آن‌ها، مناسب نبودن تسلسل و توالی مطالب، سنگین بودن و دشواری مطالب، و حجم بالای کتاب‌ها، از کاستی‌های ذکر شده برای خود کتاب‌های درسی جدید بودند.

دکتر حسینی ادامه داد: «ظاهراً در اعتبارسنجی کتاب‌های جدید همکاران با تجربه مشارکت چندانی ندارند. اعتبارسنجی به افراد غیرمتخصص واگذار می‌شود و معمولاً هم بعد از چاپ کتاب‌ها انجام می‌گیرد و در برخی موارد به نظرات و نتایج اعتبارسنجی‌ها توجهی نمی‌شود. درباره بسته‌های آموزشی و کتاب‌های درسی جدید اطلاع‌رسانی مناسب صورت نمی‌گیرد و هنرآموزان از مطالب و محتوای کتاب‌های جدید تا آغاز سال تحصیلی غالباً بی‌اطلاع هستند. کتاب‌های درسی جدید با تأخیر و مشکلات متعدد به دست هنرجویان می‌رسد. دوره‌های ضمن خدمت برگزار شده برای هنرآموزان نامناسب بوده و کارایی لازم را نداشته‌اند. هنرآموزان به دلایل متعدد، مانند کمبود زمان، رعایت‌نشده پیش‌نیازهای لازم در کتاب‌ها و... بسته‌های آموزشی جدید را براساس صلاحدید خود و نه براساس روش‌های تدریس قصدشده تدریس می‌کنند. در

نهایت ارزشیابی از آموخته‌های هنرجویان نیز میهم بوده و هنرآموزان و هنرستان‌ها را با سردرگمی مواجه ساخته است.»

به زعم دکتر نویدی، مدیر گروه پژوهشی آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای، وزارت آموزش‌وپرورش باید توسعه کمی برنامه‌های آموزش فنی‌وحرفه‌ای را به تأمین منابع منوط کند تا بتواند کیفیت این آموزش‌ها را تضمین کند. تحت پوشش قرار دادن نزدیک به ۵۰ درصد دانش‌آموزان دوره متوسطه بدون تأمین منابع و تضمین کیفیت، قابل توجیه نیست. وی گفت: «گروه هدف آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای، به‌طور عمده، از طبقات پایین اقتصادی - اجتماعی هستند و اگر کیفیت این آموزش‌ها پایین باشد، حق تعلیم‌وتربیت این گروه ضایع می‌شود و به نوعی به بی‌عدالتی اجتماعی دامن زده می‌شود. به قول مرحوم دکتر شکوهی، حتی آموزش اجباری بدون تضمین کیفیت آن روا نیست. اینک که مسئولان ارشد نظام، به‌ویژه مقام معظم رهبری، بر ضرورت آموزش‌وپرورش الزامات این آموزش‌ها را به‌طور شفاف و با قاطعیت بیان کنند تا امکان تخصیص منابع برای توسعه این آموزش‌ها فراهم شود.»

به زعم مهندس زرافشان، فضای حاکم بر جامعه و تصورات غلط خانواده‌ها، یکی از عوامل توزیع نامتوازن دانش‌آموزان در رشته‌های تحصیلی و گرایش افراطی به رشته علوم تجربی است که به سبب آن، نه تنها شاخه‌های فنی‌وحرفه‌ای، بلکه رشته ریاضی - فیزیک هم متقاضی کافی ندارد. به‌طوری که تعداد صندلی‌های رشته‌های متناظر بر رشته ریاضی - فیزیک بیش از دو برابر متقاضیان است، اما تنها برای حدود ۵۰ درصد داوطلبان کنکور در رشته تجربی، ظرفیت پذیرش در دانشگاه وجود دارد. ایشان معتقدند: «ضمن تلاش برای ارتقای کیفیت آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای، نمی‌توان از توسعه کمی این آموزش‌ها صرف‌نظر کرد. با منابع محدود آموزش‌وپرورش نمی‌توان به توسعه آموزش‌های فنی‌وحرفه‌ای دست‌یافت، ولی منابعی در خارج از آموزش‌وپرورش و در بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی (اعم از دولتی و غیردولتی) وجود دارند که می‌توان از آن‌ها استفاده کرد؛ همچنان که در کشورهای پیشرفته انجام می‌شود.»

**اینک که مسئولان
ارشد نظام، به‌ویژه
مقام معظم رهبری،
بر ضرورت آموزش
مهارت تأکید
دارند، شایسته
است مسئولان
آموزش‌وپرورش
الزامات این
آموزش‌ها را به‌طور
شفاف و با قاطعیت
بیان کنند تا امکان
تخصیص منابع
برای توسعه این
آموزش‌ها فراهم
شود**